

Bahtî'nin *Pervâne Bey Mecmuası*'nda Yer Alan Şiirleri Üzerine Bir Değerlendirme*

HASAN KAYA**

An Evaluation of Bahtî's Poems in *Pervâne Bey's Mecmua*

Ö Z E T

Klasik Türk edebiyatında nazire geleneği içinde yazılmış şiirleri bir araya getiren eserlere *mecmuatü'n-nezâir* ya da *mecmua-i nezâir* denmiştir. *Pervâne Bey Nazire Mecmuası*, Anadolu sahasında Ömer bin Mezîd'in *Mecmuatü'n-nezâir*, Eğridirli Hacı Kemâl'in *Câmîü'n-nezâir* ve Edirneli Nazmî'nin *Mecmau'n-nezâir* adlı nazire mecmualarından sonra yazılmıştır. Eser, bilinen en hacimli nazire mecmuası olarak dikkat çeker. Bu mecmua, 1561 yılında Kanûnî Sultan Süleyman'ın bendelerinden *Pervâne bin Abdullah* tarafından tertip edilmiştir. Eser, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat Köşkü Kitaplığı 406 numarada kayıtlıdır. *Mecmua*'da yer alan ferağ kaydında eldeki yegâne nüshanın Muhammed bin Ramazân adlı bir müstensih tarafından yazıldığı görülmektedir. *Mecmua*'da 1603-1617 yılları arasında padişahlık yapan ve şiirlerinde genellikle Bahtî mahlasını kullandığını bildiğimiz Sultan I. Ahmed'in 72 şiiri de yer almaktadır. *Pervâne Bey Mecmuası* üzerine pek çok bilimsel çalışma yapılmış olmasına karşın H. 968 / M. 1561 yılında tamamlandığı bilinen bir mecmuada Bahtî'nin şiirlerinin nasıl yer alabildiği tam olarak açıklığa kavuşturulmamıştır. Bu makalede Sultan I. Ahmed (*Bahtî*)'in *Pervâne Bey Mecmuası*'nda yer alan şiirleri değerlendirilmiş ve *Divan*'dakilerle karşılaştırılmıştır. Ayrıca Sultan I. Ahmed'in *Mecmua*'da yer alan şiirlerinde görülen başlık ve yazı özellikleri incelenmiştir. Sultan I. Ahmed'in şiirlerinde görülen yazı özellikleri *Mecmua*'dan görsellerle anlatılmıştır. Bu incelemenin sonunda da Sultan

A B S T R A C T

Works that band poems that are written according to the tradition of nazire (a specific kind of poem tradition) in Classical Turkish literature together, are called *mecmuatü'n-nezâir* or *mecmua-i nezâir*. *Pervâne Bey Nazire Mecmuası* (journal) is written in Anatolia after Ömer bin Mezîd's *Mecmuatü'n-nezâir*, *Câmîü'n-nezâir* by Hacı Kemâl from Eğirdir and *Mecmau'n-nezâir* journal by Nazmî from Edirne. The work is known to be the most comprehensive nazire journal. It is composed by *Pervâne bin Abdullah*, one of the servants of Suleiman the Magnificent, in 1561. The work's registration number is 406; it is registered to Topkapı Palace Library, Baghdad Palace depository. According to the assignment in *Mecmua*, the single copy was written by a copyist named Muhammed bin Ramazân. There are 72 poems of Sultan I. Ahmed, who ruled between 1603 and 1617 and is known to have used the penname Bahtî, in *Mecmua*. Although many scientific researches and studies have been carried out about *Pervâne Bey Mecmuası*, it is still not clear how Bahtî's poems are included in a journal that was known to be completed in 1561. In this article, poems in *Pervâne Bey Mecmuası* by Sultan I. Ahmed (*Bahtî*) are evaluated and compared to the ones in *Divan*. On the other hand, the titles and writing characteristics of Sultan I. Ahmed's poems in *Mecmua* are analyzed. Characteristics of his writing in his poems are described in visuals in *Mecmua*. At the end of this analysis, it is attempted to clarify how

* Makalenin Geliş Tarihi: 08.03.2022 / Kabul Tarihi: 08.06.2022.

** Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (hasankaya@nku.edu.tr), Orcid Id: 0000-0001-9244-3113.

I. Ahmed (Bahtî)'in şiirlerinin bu Mecmua'da yer almasına
açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

the poems by Sultan I. Ahmed (Bahtî) are included in
Mecmua.

ANAHTAR KELİMELEER

Sultan I. Ahmed, Bahtî, Mecmua, Nazire, Pervâne Bey
Mecmuası.

KEYWORDS

Sultan I. Ahmed, Bahtî, Mecmua, Nazire, Pervâne
Bey's Mecmuası (journal).

Giriş

Sultan I. Ahmed 1603-1617 yılları arasında padişahlık yapmış ve 14 yıl saltanat sürmüştür. Bahtî mahlası ile şiirler yazmıştır. Az da olsa bazı şiirlerinde Ahmed ve Ahmedî mahlaslarını da kullanmıştır (Ayçiçeği 2021: 25). Divan sahibidir. *Divan*'ının bilinen tek nüshası Millet Kütüphanesi Ali Emiri Kitaplığı Manzum 53 numarada kayıtlıdır. *Divan*, İsa Kayaalp tarafından bu nüshaya dayalı olarak yayımlanmıştır. Divan neşrinde *Divan*'ın elde bulunan nüshasında yer almayıp *Pervâne Bey Mecmuası*'nda yer alan dört şiirden söz edilmiş ve bunlar eserin giriş bölümünde verilmiştir (Kayaalp 2019: 9-10).

Nazire geleneği içerisinde yazılmış şiirlerin toplandığı eserlere nazire mecmuası (mecmuatü'n-nezâir/mecmua-i nezâir) denmektedir (Altok 2012: 138). Klasik Türk edebiyatında bilinen ilk nazire mecmuası Ömer bin Mezid tarafından 1437'de derlenen *Mecmuatü'n-nezâir* adlı eserdir (Canpolat 1995: 9). Eğridirli Hacı Kemâl'in 1512'de derlediği *Câmiü'n-nezâir* (Morkoç 2003: XXXVI) ve Edirneli Nazmî'nin 1524'te derlediği *Mecmau'n-nezâir*'i *Pervâne Bey Mecmuası*'ndan önce yazılmış diğer nazire mecmualarıdır (Köksal 2017: 21).

Pervâne Bey Mecmuası'nda nazireler elifbâ sırasına göre yazılmıştır. Eserin başında dibace, sonunda hâtime bölümleri bulunmamaktadır. Klasik Türk edebiyatının bilinen en hacimli nazire mecmuasıdır (Zülfe 2011: 152). Eserde kimi zaman nazirelerde yanlışlıklara, şairlerle ilgili verilen bazı bilgilerde hatalara tesadüf edilebilmektedir. Buna rağmen divan tertip etmemiş ya da eserleri günümüze ulaşmamış şairlerin şiirlerini ihtiva etmesi, biyografik kaynaklarda geçmeyen şahısları tanıtmaması, Ahmedî'den (ö. 1412/13) Bâkî'ye (ö. 1600) kadar klasik Türk edebiyatının yaklaşık iki yüz yıllık bir dönemine ışık tutması ve birçok şair hakkında önemli bilgiler içermesi bakımından Türk şiirinin zengin kaynaklarından biri sayılmaktadır (Zülfe 2007: XXXIV/245).

Bahtî'nin *Pervâne Bey Mecmuası*'ndaki Şiirleri

Pervâne Bey Mecmuası'nda, Sultan I. Ahmed (Bahtî)'e ait 72 adet şiir bulunmaktadır. Bunlardan ikisi mükerrer şiirdir (3900 ve 5521 numaralı gazeller). Bu 72 şiir, mecmuanın nazire halkasına dâhil şiirler olmayıp geçiş şiirleri denilen ve *Mecmua*'da "*Nev'-i Dîger*" veya "*Nev'-i Âhar*" şeklinde başlıklarla yazılan şiirlerdir. Bu şiirler *Mecmua*'da nazire gruplarını birbirinden ayırmaktadır ve eserin sayfa ortalarında değil haşiye veya derkenar tabir edilen yerlerinde bulunmaktadır.¹ İki mükerrer toplam 70 şiirin 66'sı *Bahtî Divanı*'nda yer almaktadır. *Mecmua*'da şiirleri yer alan Bahtî, başlıkların hemen tamamında "*Sultân Ahmed Han*" şeklinde anılan Sultan I. Ahmed'dir. Bu anlamda bu şiirlerin Bahtî mahlaslı başka bir şaire ait olma olasılığı söz konusu değildir.

Pervâne Bey Mecmuası'nda bulunup Sultan I. Ahmed (Bahtî)'in *Divan*'ında yer almayan şiirler Kamil Ali Gıynaş'ın (2017) neşrindeki 190, 359-5521, 417, 486 numaralı gazellerdir.

Pervâne Bey Mecmuası'nda yer alan Sultan I. Ahmed (Bahtî)'in şiirlerinin beyit ve bent sayıları ile *Divan*'daki şiirlerin beyit ve bent sayıları örtüşmektedir. Diğer bir deyişle *Mecmua*'daki şiirlerle *Divan*'daki şiirlerin beyit ve bent sayılarında bir farklılık yoktur. Ancak bazı şiirlerde az da olsa kelime düzeyinde farklılıklar mevcuttur.

Mecmua'da yer alan Sultan I. Ahmed'e ait şiirlerinin nazım şekillerine bakıldığında bunların 31 gazel, 3 nakıs gazel (üçer beyitli), 38 dübeyt olduğu görülür. Burada dübeyt olarak andığımız şiirler aa xa şeklinde kafiyelenmiş ve mahlas kullanılmış şiirlerdir. Bu şiirlerden bazılarında *Divan*'da "*Murabba*" şeklinde başlık konduğunu, 829 ve 934 numaralı şiire de *Mecmua*'da "*Murabba*" şeklinde başlık yazıldığını belirtmek gerekir. Ancak dört mısralık (iki beyitlik) bu nazım şekline dübeyt demenin daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Ayrıca *Mecmua*'da iki beyit

¹ Sultan I. Ahmed (Bahtî)'in *Pervâne Bey Mecmuası*'nda yer alan şiirleri şunlardır: 56, 96, 176, 177, 189, 190, 196, 206, 220, 225, 231, 257, 287, 293, 301, 316, 336, 350, 355, 359, 379, 384, 397, 413, 414, 417, 430, 436, 444, 486, 497, 536, 829, 830, 834, 835, 842, 843, 847, 848, 854, 855, 860, 861, 865, 866, 872, 873, 879, 880, 910, 917, 918, 934, 935, 940, 941, 965, 966, 971, 982, 983, 993, 994, 1007, 1008, 1017, 1018, 1025, 1026, 3900 (mükerrer), 5521 (mükerrer). Bu makaledeki şiirler karışıklık olmaması açısından Kamil Ali Gıynaş'ın (2017) neşrindeki numaralarla verilmiştir.

şeklinde yazılan ve musammat özellik gösteren 935, 965 ve 1025 numaralı şiirler, *Divan*'da ikişer bent hâlinde yazılmış ve bu şiirlere “Şarkı” başlığı (iki bentlik) konmuştur.

Pervâne Bey Nazire Mecmuası'nın bugün elimizde bulunan yegâne nüshası Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat Köşkü Kitaplığı 406 numarada kayıtlı olan nüshadır (Kaya 2002: VII). Eldeki nüshanın ferağ kaydındaki bilgilere göre *Mecmua*'nın, Pervâne bin Abdullah tarafından tertip edildiği ve H. 968 / M. 1561'de Muhammed bin Ramazân adlı bir müstensih tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu kayıta Pervâne bin Abdullah'ın sarayın bendelerinden olduğu bilgisi de yer almaktadır.

Mecmua'nın elimizdeki tek nüshası 1561'de yazıldığı bilgisi doğru ise 1603-1617 yılları arasında padişahlık yapan Sultan I. Ahmed (Bahtî)'in şiirleri bu nüshada nasıl yer alabilmiştir? *Pervâne Bey Mecmuası* üzerine pek çok bilimsel çalışma yapılmış olsa da bu soruya tam bir cevap verilebilmiş değildir. Bahtî üzerine bir çalışma yapan Bünyamin Ayçiçeği, Bahtî'nin şiirlerinin bu mecmuaya sonradan eklenmiş olabileceğini belirtmiştir (Ayçiçeği 2021: 26). Nitekim elimizdeki yegâne nüshanın 1561'de yazıldığı anlaşılmaktadır. Hatta nüshanın sonundaki kayda göre bu nüsha 4 Cemâziyelâhir 968 Çarşamba günü saat 13.00'te tamamlanmıştır ki bu da 20 Şubat 1561 tarihine karşılık gelmektedir. *Mecmua*'nın ferağ kaydı şu şekildedir:

Kad ceme'ahu ve rettebehu hâzihi'l-ebiyâte's-şerîfete ve'l-gazeliyyâti'l-latîfete li's-şu'arâ'i'l-bilâdi'l-Osmâniyyeti ve'l-fusahâ'i'l-memâliki's-Süleymâniyyeti efkaru 'ibâdillâhi Pervâne bin 'Abdullâh min gilmâni'l-beyti'l-hâssati fî sarâyi'l-âmireti's-sultâniyyeti ve ketebuhu el-fakîru Muhammed bin Ramazân 'afâ 'anhümü'l-melikü'l-mennân. Ve kâne'l-ferâğu min ta'likihi fî evveli'r-rub'i's-sâlisi mine'l-yevmi'r-râbi'i fî râbi'i'l-'aşri'l-evveli mine's-şehri's-sâdisi fî sâmini'l-'aşri's-sâbi'i mine'l-mi'eti'l-'âşirati'n-nebevviyeti'l-Mustafaviyyeti sallallâhu 'aleyhi ve âlihi ve sahbîhi ecma'în.

Ferağ kaydındaki koyu bölüm kayıttaki bilmeceli tarih yazılı yerdur. Bilmeceli tarihin çözümü şu şekildedir: Onuncu yüzden (901-1000), yedinci onda birin (961-970), sekizincisinde (968); altıncı aydan (**Cemâziyelâhir**), birinci onun (1-10), dördüncüsünde (**4**); dördüncü günden (**Çarşamba**), üçüncü dörtte birin (saat 13.00-18.00), birincisinde

(saat: 13.00). Buna göre kaydın belirttiği tarih "Hicrî 4 Cemâziyelâhîr 968 Çarşamba günü saat 13.00 şeklindedir."²

Mecmua'nın bilmeceli tarih yazılı olan ferağ kaydının görseli budur:³

² Bilmeceli tarihin çözümünde İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Dr. Musa ALAK yardımcı olmuştur.

³ Bilmeceli tarihler konusunda detaylı bilgi için bk. M. Esad Coşan, "Bazı Yazmalarda Görülen Bilmeceli Tarih Kayıtları", *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, 1975, II: 55-65.

Sultan I. Ahmed (Bahtî)'e ait şiirlerle *Mecmua*'da yer alan diğer şiirler arasında çok açık bazı farklılıklar söz konusudur. Bu şiirlerde görülen özellikler şunlardır:

Başlıkların Kırmızı Mürekkeple Yazılmış Olması

Sultan I. Ahmed (Bahtî) adına kaydedilen 70 şiirin *Mecmua*'daki diğer şiirlerden en önemli ve kendini hemen gösteren bir farkı bu şiirlerin başlıklarının kırmızı mürekkeple yazılmış olmasıdır. *Mecmua*'da genel olarak altın yıldızla yazılan başlıklar görülürken derkenara yazılan Bahtî şiirlerinin başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Aşağıda *Mecmua*'nın 67b-68a sayfaları yer almaktadır. Bu sayfalarda başlığı kırmızı mürekkeple yazılan dört şiir Sultan I. Ahmed (Bahtî)'e aittir:

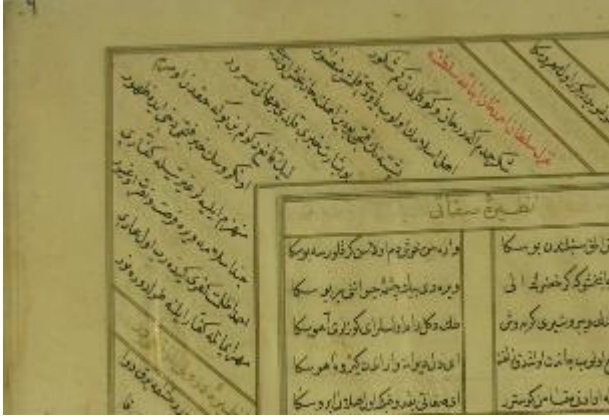
Başlıkların Diğer Geçiş Şiirlerinden Farklı Olması

Sultan I. Ahmed (Bahtî)'e ait şiirler yukarıda da temas edildiği gibi nazire halkasına dâhil şiirlerden değildir. Yani bu *Mecmua*'da yer alan Sultan I. Ahmed şiirleri herhangi bir şaire nazire olduğu veya herhangi bir şair o şiire nazire yazdığı için bu *Mecmua*'ya dâhil edilmemiştir. *Pervâne Bey Mecmuası*'nda önce zemin veya model şiir dediğimiz nazire halkasının ilk şiirleri yazılıp ardından ona nazire olarak yazıldığı düşünülen nazire şiirler sıralanır. Bir de bu nazire halkasına dâhil olmayan geçiş şiirleri vardır. Bahtî'nin şiirleri işte bu geçiş şiirlerindedir. Bu şiirler geçiş şiiri mantığı ile *Mecmua*'ya yazılmış olsa da *Mecmua*'nın genelinde sayıları 800'ün üzerinde olan geçiş şiirleri gibi "*Nev'-i Dîger*" ve "*Nev'-i Âhar*" şeklinde başlıklandırılmamıştır.⁴

Sultan I. Ahmed'in şiirlerinin başlıkları "*Gazel-i Sultân Ahmed Han*", "*Güfte-i Sultân Ahmed Han*", "*Güfte-i Pâdişâh-ı Cihân Sultân Ahmed Han*", "*Güfte-i Pâdişâh-ı Âlem-penâh Sultân Ahmed Han*", "*Sultân Ahmed Han*", "*Murabba'-ı Sultân Ahmed Han*" vb. şekillerde yazılmıştır. Bu başlık üslubu *Pervâne Bey Nazire Mecmuası*'ndaki geçiş şiirleri dediğimiz şiirlerde kullanılan başlık üslubu değildir. Buna göre Sultan I. Ahmed (Bahtî) adına kaydedilen 70 şiir, başlıklarındaki üslup sebebiyle *Pervâne Bey Mecmuası*'ndaki geçiş şiirlerinin başlıklarından ayrılmaktadır.

Sultan I. Ahmed (Bahtî)'in geçiş şiiri olarak yazılmış bir gazeli aşığıdır. Bu başlıkta dikkatimizi çeken bir husus başlığın kırmızı mürekkeple yazılmış olması, bir diğeri başlığın başlık için ayrılan çerçeveye yazılmamış olmasıdır. Bir diğeri ve en önemli husus da şiire "*Gazel-i Sultân Ahmed Han ebbedallâhu saltanatahu*" şeklinde başlık verilmiş olmasıdır. Örnek, *Mecmua*'nın 9a sayfasındandır:

⁴ Bahtî'nin *Mecmua*'nın başlarında yer alan 70 şiirinin dışında, daha farklı bir el tarafından eklendiğini düşündüğümüz mükerrer yazılan iki şiiri daha vardır. Bu iki şiirde "*Nev'-i Dîger*" başlığı bulunmaktadır. 3900 ve 5521 numaralı bu gazeller aslında ilk 70 şiirin içinde zaten mevcuttur. Diğer bir deyişle 3900 numaralı şiir 301, 5521 numaralı şiir de *Mecmua*'daki 359 numaralı şiirdir.

Başlıklarda Sultan I. Ahmed'in Saltanatına İğaretilmesi

Sultan I. Ahmed adına kaydedilen şiirlerdeki önemli bir başka farklılık bu başlıklarda kullanılan dua sözlerinde kendini göstermektedir. *Pervâne Bey Mecmuası*'nda bilindiği kadarıyla Fatih Sultan Mehmed (Avnî), Cem Sultan (Cem), Sultan II. Bayezid (Adlî), Şehzade Korkud (Harîmî) ve Kanûnî Sultan Süleyman (Muhibbî) gibi Osmanlı hanedanından kişilerin şiirlerine de yer verilmiştir. Bunlar arasında Muhibbî için kullanılan başlıklar diğerlerinden farklıdır. Çünkü Muhibbî *Mecmua*'nın derlendiği ve bu nüshanın yazıldığı yıllarda tahtta bulunan Osmanlı padişahıdır. Bu yüzden ona ait şiirlerin başlıklarında devletin daim olması, saltanatının uzun olması yönünde dua sözleri yer alırken mesela Sultan II. Bayezid veya şiirleri bu mecmuada yer alan Osmanlı hanedanından şairler için buna benzer ifadeler kullanılmaz. Muhibbî için kullanılan dua sözleri onun tahta bulunan Osmanlı padişahı oluşu ile ilgilidir. Bu başlıklardan bazılarına örnek vermek konuya açıklık getirecektir.

“*Gazel-i Ebu'l-Feth Sultân Muhammed Han*” (Gıynaş 2017: 258): Ebu'l-Feth Sultan Muhammed Han'ın Gazeli.

“*Nazîre-i Sultân Muhammed Han tâbe serâhu*” (Gıynaş 2017: 595): Sultan Muhammed Han'ın Naziresi, mezarı temiz ve güzel kokulu olsun.

“*Nazîre-i Sultân Muhammed Han 'aleyhi'r-rahme*” (Gıynaş 2017: 1663): Sultan Muhammed Han'ın Naziresi, rahmet onun üzerine olsun.

“*Nazîre-i Cem Sultân Muhammed oğludur*” (Gıynaş 2017: 134): Cem'in Naziresi, Sultan Muhammed'in oğludur / Sultan Muhammed'in oğlu olan Cem'in Naziresi.

“*Nazîre-i Merhûm u Mağfûr Cem Sultân tâbe serâhu*” (Gıynaş 2017: 193): Rahmetli ve başışlanmış Cem Sultan'ın Naziresi, mezarı temiz ve hoş kokulu olsun.

“*Nazîre-i Sultân Bâyezîd Han 'aleyhi'r-rahme*” (Gıynaş 2017: 331): Sultan Bayezid Han'ın Naziresi, rahmet onun üzerine olsun.

“*Nazîre-i Sultân Bâyezîd Han tâbe serâhu*” (Gıynaş 2017: 572): Sultan Bayezid Han'ın Naziresi, mezarı temiz ve hoş kokulu olsun.

“*Nazîre-i Sultân Korkud tâbe serâhu*” (Gıynaş 2017: 586): Sultan Korkut'un Naziresi, mezarı temiz ve hoş kokulu olsun.

“*Ez-ân-ı Sultân Selîm Han tâbe serâhu*” (Gıynaş 2017: 1176): Sultan Selim Han'ın şiiri, mezarı temiz ve hoş kokulu olsun.

Kanûnî Sultan Süleyman'a kadar olan sultan ve şehzadelere ait şiirlerin başlıklarında güzel sözlerin yanında onlara rahmet dileyen sözler ve onların vefat etmiş sultan ya da şehzade olduğuna işaret eden ifadeler rastlanmaktadır. Kanûnî Sultan Süleyman'a ait şiirlerin başlıklarında ise onun cihan padişahı oluşu vurgulanıp mülkünün ve saltanatının daim olmasına dair dua sözleri bulunmaktadır:

“*Nazîre-i Pâdişâh-ı 'Âlem-penâh halledallâhu mülkühu*” (Gıynaş 2017: 52): Âlemin sığınağı olan Padişahın Naziresi, Allah mülkünü (ülkesini) daim kılsın.

“*Nazîre-i Pâdişâh-ı 'Âlem-penâh halledallâhu mülkehu ve devletehu*” (Gıynaş 2017: 188-189): Âlemin sığınağı olan padişahın naziresi, Allah mülkünü (ülkesini) daim kılsın.

“*Nazîre-i Pâdişâh-ı 'Âlem-penâh medde zılluhu*” (Gıynaş 2017: 250): Âlemin sığınağı olan padişahın naziresi, Allah onun gölgesini (ömrünü ve hâkimiyetini) uzun eylesin.

Kanûnî Sultan Süleyman (Muhibbî) için kullanılan dua sözlerinin benzeri Sultan I. Ahmed adına kaydedilen şiirlerin başlıklarında da kullanılmıştır:

“*Gazel-i Sultân Ahmed Han ebedellâhu mülkehu*” (Gıynaş 2017: 84): Sultan Ahmed Han’ın Gazeli, Allah onun mülkünü (ülkesini) ebedî kılsın.

“*Güfte-i Pâdişâh-ı Cihân Sultân Ahmed Han*” (Gıynaş 2017: 142): Cihan padişahı Sultan Ahmed Han’ın Güftesi.

“*Güfte-i Pâdişâh-ı ‘Âlem-penâh Sultân Ahmed Han edâ mellâhu te’âlâ saltanatahu ilâ âhiri’z-zamân*” (Gıynaş 2017: 197): Âlemin sığınağı olan padişah Sultan Ahmed Han’ın Güftesi, Allah onun saltanatını ebediyete kadar sürdürsün.

Kanûnî Sultan Süleyman tahttayken yazılan şiirlerde onun tahta olduğuna işaret eden, saltanatının uzun olmasına dair dua sözlerinin benzerinin Sultan I. Ahmed (Bahtî)’e ait şiirlerde de olması bu şiirlerin Sultan I. Ahmed’in tahta bulunduğu yıllarda yazıldığına dair fikir vermektedir.

Başlıkların Çerçeveler Dışına Yazılabilmesi

Pervâne Bey Mecmuası’nda şiirlerin başlıkları başlık için ayrılan çerçevelere yazılmıştır. Sultan I. Ahmed (Bahtî)’in *Mecmua*’daki şiirlerinin bazılarında ise aşağıdaki iki örnekte olduğu gibi başlıkların ayrılan çerçeve içine yazılmadığı görülür. Aşağıdaki örnek, *Mecmua*’nın 42b-43a sayfalarıdır ve bunların “*Güfte-i Sultân Ahmed Han*” şeklindeki başlıklarının çerçeve dışına yazılması *Mecmua*’daki başlık yazma usulünden farklıdır:

Birden Fazla Geçiş Şiiri Yazılması

Sultan I. Ahmed (Bahtî)'in şiirlerinde dikkati çeken bir husus da kimi zaman *Mecmua*'da iki boşluk varsa buralara iki geçiş şiirinin yazılması uygulamasıdır. Bu da bu uygulamanın *Mecmua*'nın boş kalan yerlerini doldurmak amacıyla yapıldığını göstermektedir. *Mecmua*'nın aşağıda verilen 33b-34a sayfalarına dikkat edildiğinde derkenarda iki şiirlik alanın boş olduğu ve bu boşluklara şiirlerin boşluk kalan yerleri doldurmak üzere yazıldığı görülecektir. Bu iki şiir arasında cedvel çekilmediği de dikkati çeken bir başka husustur. Bu nazire grubunun arasında geçiş şiiri iki tanedir:

Şiirlerin Arasına Cedvel Çekilmemiş Olması

Pervâne Bey Mecmuası'nda ortaya veya derkenara yazılan bütün şiirlerin arası cedvelle ayrılmaktadır. Oysa Sultan I. Ahmed (Bahtî)'e ait şiirlerden iki tanesinin peş peşe yazıldığı kısımlarda yukarıdaki örnekte temas edildiği gibi şiirlerin birbirinden cedvelle ayrılmadığı görülür. Bu yönüyle de Bahtî'nin şiirleri *Mecmua*'nın genel usulünden ayrılmaktadır. Aşağıda *Mecmua*'nın 15b-16a sayfaları verilmiştir. 16a sayfasının derkenarında "*Gazel-i Sultân Ahmed Han ebbedallâhu mülkehu*" başlıklı gazelden sonra "*Güfte-i Sultân Ahmed Han*" başlıklı bir dübeyt yazılmıştır. Bu iki şiir birbirinden cedvelle ayrılmamıştır ki bu husus, *Mecmua*'nın genel usulünden farklılık arz etmektedir:

Şiirlerin Yazı Özellikleri

Pervâne Bey Mecmuası'nın elimizdeki nüshası nesih hatla yazılmıştır (Demirkazık 2022: XVI). *Mecmua*'da yer alan Sultan I. Ahmed (Bahtî) şiirleri de aynı hatla yazılmıştır. Bahtî'nin *Mecmua*'da yer alan 70 şiirinin yazı özelliklerine dikkatle bakıldığında bu şiirlerin yazısının usta bir elden çıktığı anlaşılmaktadır. *Pervâne Bey Mecmuası*'nın nesih yazısının hemen hemen aynısı olan bu yazı, *Pervâne Bey Mecmuası*'nı yazan hattatın yazısından biraz daha estetik özelliklere sahip göze daha hoş gelen çizgilere sahiptir.

Aşağıda *Mecmua*'nın 69b-70a sayfaları verilmiştir. Bu sayfalarda boş kalan çerçevelerin bazılarında Sultan I. Ahmed'in dübeyt tarzında birden fazla şiirinin yazıldığı görülmektedir. Aşağıdaki örnekte *Mecmua*'ya sonradan yazıldığını düşündüğümüz kırmızı başlık taşıyan beş şiir Sultan I. Ahmed (Bahtî)'e aittir:

Buraya kadar verilen misallere dayalı olarak şunu söylemek mümkündür. Kanûnî Sultan Süleyman döneminde tertip edilen ve sonundaki ferağ kaydına göre 1561'de yazıldığı anlaşılan nüshası elimizde bulunan *Pervâne Bey Mecmuası*'na Sultan I. Ahmed'in şiirlerinin onun saltanat yıllarında yazılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Nüshası sarayda bulunan esere bu şiirlerin saray hattatlarından biri tarafından yazılmış olması kuvvetli bir ihtimaldir.

Mecmua'da Hâlen Bulunan Boş Yerler

Peki tamamlanmış bir esere Sultan I. Ahmed'in şiirleri nasıl yazılmıştır? *Pervâne Bey Mecmuası*'nın şu anki hâlinde az da olsa boş kalmış sayfa kenarlarını görmek mümkündür. Bu da bize nazire grupları arasındaki geçiş şiirleri dediğimiz şiir yerlerinin tamamının ya da bir kısmının 1561'de sebebini bilmediğimiz bir şekilde boş bırakıldığına dair fikir vermektedir. 1561'de boş kalan bu yerlere sonradan şiirlerin eklendiği söylenebilir.

Aşağıda *Mecmua*'nın 480b-481a sayfaları verilmiştir. 480b sayfasının derkenarının son şiirinin başlığı "*Nazîre-i Fakîrî*" dir ve bu şiir bu nazire grubunun son şiiridir. Diğer nazire grubu ise 481a sayfasından Ahmed-i Dâ'î'nin zemin şiiriyle başlamaktadır. *Mecmua*'nın üslubu gereği buraya geçiş şiiri konması gerekirken konmamıştır. Diğer bir deyişle bu kısım *Mecmua*'da hâlen boştur:

Aşağıda verilen bir başka örnekte de geçiş şiiri tabir edilen şiirin yeri boştur. *Mecmua*'nın 482b-483a sayfalarındaki örneğe dikkatle bakıldığında boş bırakılan yerden önceki nazire grubunun son şiirinin "*Nazîre-i Rahmî Çelebi*" başlığıyla verildiği, ardından geçiş şiiri yazılmadan yeni nazire grubunun zemin (model) şiirine geçildiği görülecektir. Zemin şiir 'Atâyî'ye aittir:

Yukarıda Sultan I. Ahmed'in *Pervâne Bey Mecmuası*'nda yer alan 70 şiirden 66'sının *Bahtî Divanı*'nda bulunduğu belirtilmişti. *Bahtî Divanı*'nın henüz tek nüshasının bilindiğine değinilmişti. Dolayısıyla hem bu nüshaya dayalı hazırlanan *Divan*'da bulunmayan 4 şiir hem de mevcut şiirlerin bazılarında az da olsa kelime düzeyinde farklılıkların bulunması *Bahtî Divanı*'nın günümüze ulaşmayan veya henüz bilinmeyen nüsha ya da nüshalarının olduğu ile ilgili önemli ipuçları vermektedir.

Son olarak *Pervâne Bey Mecmuası*'nda *Mecmua*'nın genel üslubundan farklılıklar arz eden şiirlerin Sultan I. Ahmed (Bahtî)'in şiirleri ile sınırlı olmadığını, *Mecmua*'nın geçiş şiirlerinde genel üsluptan ayrılan başka şiirlerin olduğunu da söylemek yerinde olacaktır.

Sonuç

Elimizdeki tek nüshası 1561'de yazılan *Pervâne Bey Mecmuası*, şu anki bilgilere göre klasik Türk edebiyatındaki en hacimli nazire mecmuasıdır.

Sultan I. Ahmed 1603-1617 yılları arasında padişahlık yapmış ve şiirlerinde genellikle Bahtî mahlasını kullanmıştır. Divan sahibi olan Bahtî'nin günümüze ulaşan divan nüshası Millet Kütüphanesi Ali Emiri Kitaplığı Manzum 53 numarada kayıtlıdır. Bahtî'nin bu *Mecmua*'da ikisi mükerrer 72 şiiri bulunmaktadır. Bu şiirlerin 31'i gazel, 3 tanesi nakıs gazel (üçer beyitli), 38 tanesi dübeyt nazım şekliyle yazılmıştır. Bu şiirlerin 66 tanesi anılan Bahtî'nin günümüze ulaşan divan nüshasında da mevcuttur. Şiirlerin başlıklarında genellikle "*Sultân Ahmed Han*" ifadesine de yer verilmesi ve şiirlerin hemen tamamının *Bahtî Divanı*'nda bulunuşundan dolayı şiirlerin Sultan I. Ahmed'e aidiyeti konusunda herhangi bir kuşku yoktur. *Divan*'da bulunan şiirlerle *Mecmua*'da yer alan şiirler arasında beyit ve bent sayısı bakımından farklılık yoktur ancak bazı şiirlerde yer yer kelime düzeyinde farklılıklar görülmektedir. Hem *Mecmua*'da yer alıp *Divan*'da yer almayan dört şiirin varlığı hem de bazı şiirlerde az da olsa kelime düzeyinde farklılıkların bulunuşu *Bahtî Divanı*'nın günümüze ulaşmayan veya henüz varlığı bilinmeyen nüsha ya da nüshalarının olabileceği konusunda fikir vermektedir.

Bahtî'nin *Pervâne Bey Mecmuası*'nda yer alan şiirlerinde *Mecmua*'daki diğer şiirlerden farklı bazı hususiyetler görülmektedir. Bunlardan ilki *Mecmua*'daki şiirlerin başlıkları genellikle altın yaldızla yazılıyken Sultan I. Ahmed'in şiirlerinin başlıklarının kırmızı mürekkeple yazılmasıdır. Başlıkların geçiş şiirlerinde olduğu gibi "*Nev'-i Diğer*" veya "*Nev'-i Âhar*" diye başlıklandırılmayıp "*Gazel-i Sultân Ahmed Han*" örneğinde olduğu gibi başlıklandırılması ile bu şiirler *Mecmua*'nın geçiş şiirlerinde görülen üsluptan ayrılmaktadır. Bu şiirlerin başlıklarının kimi zaman başlıklar için ayrılmış çerçeve dışına yazılabilmesi bu şiirlerde gördüğümüz bir diğer farklılık olmuştur. Boş yerlere Sultan I. Ahmed (Bahtî)'e ait birden fazla şiirin yazılabilmesi ve bu şiirlerin birbirinden cedvelle ayrılmaması bu şiirlerde gördüğümüz bir diğer özelliktir. *Mecmua*'da Osmanlı hanedanından şairlerin şiirlerinin başlıklarında çeşitli dua sözleri bulunur. Bu anlamda Kanûnî Sultan Süleyman (Muhibbî)'a ait şiirlerin başlıklarında onun âlemin sığınağı olduğu, cihanın sultanı olduğu, devletinin daim olması, saltanatının uzun olması mealinde dua sözleri diğer padişah ve şehzadelerde kullanılmamaktadır. Bu husus, Kanûnî Sultan Süleyman'ın *Mecmua*'nın elimizdeki nüshasının yazıldığı dönemde tahtta bulunan Osmanlı padişahu oluşu ile ilgilidir. Bu dua

sözlerinin benzeri Sultan I. Ahmed'e ait şiirlerin başlıklarında da söz konusudur. Bu da Sultan I. Ahmed'in şiirlerinin onun tahtta bulunduğu (1603-1617) yıllarda yazılmış olabileceği konusunda fikir vermektedir. Bu inceleme ve değerlendirmelerin sonucunda kanaatimize göre Sultan I. Ahmed'e ait nazire gruplarına dâhil olmayan şiirlerin, bu *Mecmua'*ya onun saltanat yıllarında yazılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Yine kanaatimize göre *Mecmua'*nın genel üslubundan farklı şiirler Sultan I. Ahmed (Bahtî)'in şiirleri ile sınırlı değildir.

Kaynakça

- ALTOK, Zeynep (2012), "Nazire Mecmûalarına Tarihselci Bir Yaklaşım", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Hazırlayan: Hatice Aynur vd., İstanbul: Turkuaz Yayınları.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin (2021), *Bahtî Sultan I. Ahmet*, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- CANPOLAT, Mustafa (1995), 'Ömer Bin Mezîd Mecmû'atü'n-nezâ'ir, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DEMİRKAZIK, H. İbrahim (2022), *Pervâne Beg Nazîre Mecmuası (67b-100b) Transkripsiyonlu ve Edisyon Kritikli Metin*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- GIYNAŞ, Kamil Ali (2017), *Pervâne Bey Mecmuası*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55832,pervane-bey-mecmuasi.pdf.pdf?0>, (ET: 14.01.2022).
- KAYA, Hasan (2022), *Pervâne Beg Nazîre Mecmuası (165a-199b) Transkripsiyonlu ve Edisyon Kritikli Metin*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- KAYAALP, İsa (2019), *Bahtî Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64301,bahtisultan-i-ahmed-divanipdf.pdf?0>, (ET: 21.02.2022).
- KÖKSAL, M. Fatih (2017), *Mecma'u'n-Nezâ'ir*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56057,mecmaun-nezair-edirneli-nazmi-pdf.pdf?0>, (ET: 16.01.2022).

MORKOÇ, Yasemin Ertek (2003), *Eğridirli Hacı Kemal'in Câmiü'n-Nezâir'i (Metin ve Mecmua Geleneği Üzerine Bir İnceleme)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir.

Pervâne Bey Mecmuası, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat Köşkü Kitaplığı 406.

ZÜLFE, Ömer (2007), "Pervâne Bey Mecmuası", *DİA*, XXXIV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 244-245.

ZÜLFE, Ömer (2011), "Biyografik Bilgiler Açısından İki Nazire Mecmuası", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4/18, 151-169.